

Nagy Richárd¹

A pinceminősítés szerepe a települési értékvédelemben

1. A pince, mint érték – az értékminősítés problémái

A mindenkori ember számára a pincék is egyfajta értéket képviseltek, amely érték napjainkra pénzben is kifejezhetővé vált. Az emberi társadalom fejlődésével módosult a pincék funkciója, így a hozzájuk való viszonyulás és az ehhez kapcsolódó értékrend is, amely objektív és szubjektív elemekből szövi össze a pincék megítélésének minősítő rendszerét.

A pince egyszerre természeti és antropogén környezetalkotó is. Egyes pincék, pincesorok egyedi tájértékként is értékelhetők. Ezért fontos tehát, hogy a hazai pincéket egy egységes értékrend szerint felmérjük, nyilvántartsuk, minősítsük, majd ezeket az eredményeket a társadalom egyes szintjeivel elfogadtassuk, bennük tudatosítsuk.

A minősítő rendszer kialakításának egyik – már a kiinduláskor látható – nehézsége, hogy az érték kategóriák és minősítő szempontok időben változhatnak, miként az adott objektum funkciója, környezeti beágyazottsága, társadalmi jelentősége. Ezért az érték sosem abszolút, hanem relatív, idővel megváltoztatható történelmi kategória (KOZÁK et al. 1998).

A cél a pincékre vonatkozó egységes, természeti, társadalmi és gazdasági szempontokat is figyelembe vevő minősítő rendszer kidolgozása volt, amely értékvédelmi, borászati, borturisztikai, valamint a tájérték felvételezés és értékelés által településfejlesztési célokra egyaránt felhasználható.

2. A minősítőrendszer felépítése

A minősítő rendszer alapvetően három részből (*közös jellemzők-, funkció-,* valamint a *hely egyedi értéke* szerinti minősítés) áll, ezek köré fűződnek a minősítési szempontok és egyes esetekben azok alpontjai is. Az egyes szempontok felvételezését követően az adott tényező három kategóriába sorolható aszerint, hogy mennyire szolgálja az adott funkciót. Ez a három kategória: *jó, közepes* és *rossz*. A szempontok pontozása az adott tulajdonságra leginkább ráillő kategória szerint történik, annak megfelelően, hogy mekkorák az adott tényezőt illetően a hiányosságok, mennyire indokolt a beavatkozás, változtatás. Bizonyos esetekben előfordul, hogy az egyes kategóriákon belül egy minősítési szemponthoz több alpont tartozik különböző pontszámokkal. Ebben az esetben csak az egyiket, a pincére leginkább jellemzőt vesszük figyelembe és pontozzuk

A *közös jellemzők*ön belül azok a szempontok kaptak helyet, amelyek minden egyes pincére érvényesek, így minden pince esetében vizsgálhatóak. Ezek:

- *Statikai állapot szerinti minősítés*
- *Partfal/támfal állapota szerinti minősítés*
- *Pincéhez tartozó épület alapján történő minősítés*
- *A pince esztétikai hatása szerinti minősítés*
- *Minősítés egyéb tényezők szerint (pl. alapterület, közművesítettség...)*

Minősíthetjük a pincéket azok *funkciója* szerint is. Itt a két leggyakoribb (borászati- és borturisztikai) funkció szerint történik a minősítés annak megfelelően, hogy a vizsgált pince melyikbe tartozik. Ezek:

- Borászati funkciót betöltő pincék esetében

¹ Nagy Richárd *Debreceni Egyetem, Tájvédelmi és Környezetföldrajzi Tanszék, Debrecen* E-mail: nagy.richard83@gmail.com

- *Pinceklíma szerinti minősítés*
- *Elhelyezkedés szerinti minősítés*
- *Egyéb minősítő szempontok (pl. tárolókapacitás, bővítési lehetőség...)*
- Borturisztikai és értékesítési funkciót betöltő pincék esetében
 - *A vendégfogadás feltételei szerinti minősítés*

Mivel a két funkciót különböző szempontok szerint minősítjük különböző a maximálisan és minimálisan adható pontok összértéke is. Ezért, hogy két különböző funkciójú pincét a későbbiekben egymással objektíven össze tudjunk hasonlítani, a vonatkozó pontértéket minden esetben a szerint adjuk meg, hogy az elérhető maximális pontszám hány százalékát érte el. Bizonyos esetekben a két funkció együtt jelenik meg, ekkor a minősítést mindkét funkcióra elvégezzük és a két kapott százalékos értékből számtani átlagot számolunk.

A *hely egyedi értéke* szerinti minősítés során azokat a tényezőket minősítjük, amelyek a pincén kívül állóak, attól függetlenül létezőek, de ennek ellenére a pince értékét jelentősen befolyásolhatják. Az itt szerzett pontszám százalékos értékétől függően súlyozzuk az eddigi pontértéket.

Ide soroljuk:

- A terület jelentősége szerinti minősítést
- Elhelyezkedés szerinti minősítést
- Egyedi értékek szerinti minősítést

Láthatjuk, hogy a minősítési szempontok igen sokrétűek. A települési értékvédelem szempontjából nézve e tényezők kiterjednek a pincének az állagára, esztétikai hatására, funkciójára, valamint a befogadó környezet adottságaira.

A minősítés fentebb felsorolt elemei közül az esztétikai hatást, valamint a befogadó környezet jelentőségét emelném ki.

2.1. A pince esztétikai hatása szerinti minősítés

Az egyes pincék, pincesorok számos esetben egyedi tájértékként jelennek meg. Elég, ha a cserépfalui kőzetfaragásos „királyos- és hét vezér pincékre” gondolunk. Ezeket a tájértékelés az épületekkel és környékükkel kapcsolatos tájértékek közé sorolja (MAROSI S. – SZILÁRD J. 1963). E tájértékek minősítésére történtek különböző kísérletek (CSEMEZ A. 1996), amelyekre alapozva, azokat kiegészítve lehetőség nyílt a pincék esztétikai minősítésére. E tekintetben egy pince annál nagyobb értéket képvisel minél egyedibb vonásokat hordoz, minél kevesebb hasonló objektum van belőle és minél inkább érvényesülnek benne a csak az adott térségre jellemző motívumok.

a) Ritkaság

- *Jó*: a pincetípus igen ritka, hozzá hasonló országosan is alig vagy egyáltalán nem fordul elő, így egyedülálló alkotásnak tekinthető.
- *Közepes*: a pincetípus ritka, de nem egyedülálló, országosan több is előfordul.
- *Rossz*: az adott pincetípus igen gyakori, hozzá hasonló számos helyen előfordul.

b) Jelentőség

- *Jó*: a pince művészi kvalitásokkal rendelkezik, így akár műemléki vagy helyi védelemre is érdemes lehet.
- *Közepes*: a pince esztétikus kivitelezésű, ennek ellenére védelemre nem érdemes.
- *Rossz*: a pince egyedi vonások nélküli jellegtelen kiképzésű, negatív érzetet kelt.

c) Helyi jelleg

- *Jó*: a pince megjelenésében a helyi jelleg (a térségre jellemző építkezési szokások, helyi építőanyagok beépítése) határozottan érvényesül, kitűnően illeszkedik a környezetébe.

- *Közepes*: a helyi jelleg csak nyomokban érvényesül. Például a helyi építészeti motívumok csak részben kerültek alkalmazásra, de még így is illik a környezetébe.
- *Rossz*: a helyi jelleg nem érvényesül, a pince nem hordozza a helyi építészeti stílusjegyeit, tájidegen építőanyagokat alkalmaztak, amelyek megjelenése ellenszenves, nem illik a környezetbe, esetleg kifejezetten ízléstelen, kirívó.

1. táblázat. Pincék minősítése azok esztétikai hatása szerint

ESZTÉTIKAI HATÁS	JÓ	<u>pont</u>	KÖZEPES	<u>pont</u>	ROSSZ	<u>pont</u>
ritkaság	igen ritka (egyedülálló alkotás)	3	ritka (viszonylag kevésszer előforduló alkotás)	2	kevésbé ritka/gyakori (hasonló több helyen is előfordul)	1
jelentőség	a pince művészi kvalitásokkal rendelkezik (műemléki vagy helyi védelemre érdemes)	3	a pince esztétikus kivitelezésű, de ennek ellenére védelemre nem érdemes.	2	jellegtelen épület, egyedi vonások nélkül	1
helyi jelleg	határozottan érvényesül (helyi motívumokat hordoz)	3	nyomokban (esetleg csak a helyi építőanyagokban) érvényesül	2	nem érvényesül (helyi motívumok nélkül, tájidegen építőanyagból)	1
Összesen:		9		6		3

2.2. A terület jelentősége szerinti minősítés

A terület, amelyen a pince található lehet előnyös (érték növelő), illetve hátrányos (érték csökkentő) tényező. Nem mindegy például, hogy a minősítendő pince hol helyezkedik el. Eltérő lehet egy-egy terület látogatottsága, ismertsége, jelentősége stb. Beláthatjuk tehát, hogy e tényező különös súllyal módosíthatja egy-egy pince pénzben is kifejezhető értékét. Ennek megfelelően kell számolnunk vele a minősítés során.

a) Ismertség

- *Jó*: az adott település, pincesor országosan ismert. Ilyenek például a villányi, villánykövesdi, hajósi pincesorok, vagy az egri Szépasszonyok völgye.
- *Közepes*: a pincesor csupán regionális szinten ismert. Pl.: Eger-Verőszalavölgyi pincék.
- *Rossz*: a pincesor csak helyileg ismert (pl. Bogács pincéi).

b) Kultúrtörténeti jelentőség

- *Jó*: a pincesorhoz és a településhez élő hagyományok kötődnek, amelyek kulturális rendezvényeken is megnyilvánulnak.
- *Közepes*: a térség kultúrtörténeti jelentősége ismert, de nem épülnek rá rendezvények.
- *Rossz*: nincs kultúrtörténeti jelentősége.

c) Rendezvények típusai

- *Jó*: az adott településen multikulturális rendezvényeket rendeznek, különböző kultúrák mutatkoznak be, számos külföldi vendég jelenlétében. Ide főként a karneválok, fesztiválok (például Budapesti Nemzetközi Bor- és Pezsgőfesztivál) tartoznak.
- *Közepes*: kereskedelmiesedett rendezvények jellemzőek, nagyobb területről vonzva a látogatókat. Célja az élő hagyományok bemutatása.

- *Rossz*: belső jellegű rendezvények a jellemzőek, amelyek csak egy szűk rétegnek szólnak, csak egy adott közösség felé irányulnak.
- d) Edukatív jelentőség
- *Jó*: az terület/borvidék kultúrájának népszerűsítését jelentősen elősegíti. Ilyenek a borítói szolgáltatás központjai – Szépasszonyok-völgye (Eger), Villányi pincesor...
 - *Közepes*: a terület/borvidék kultúrájának népszerűsítésében alárendelt szerepű, ilyenek például a bogácsi és tibolddaróci pincék.
 - *Rossz*: az adott terület nem játszik szerepet a borkultúra népszerűsítésében.
- e) Imázs
- *Jó*: a térség *pozitív imázssal* rendelkezik, a további cél ennek megtartása.
 - *Közepes*: a terület *gyenge imázssal* rendelkezik, a célcsoportokhoz nem jut el a terület híre, így ismeretlen, idegen marad előttük.
 - *Rossz*: a térség negatív imázsú, a rossz hírnév elidegeníti a látogatókat.
- f) A terület turisztikai vonzereje
- *Jó*: az adott térség rendkívül szerteágazó turisztikai kínálattal rendelkezik, emiatt turisztikai jelentősége nagy. Például Badacsony, valamint Eger és környéke.
 - *Közepes*: a terület egy-két turisztikai kínálattal rendelkezik.
 - *Rossz*: a turisztikai kínálat szegény, vagy szinte teljesen hiányzik.
- g) Látogatottság
- *Jó*: a terület / pincesor rendszeresen látogatott – egész évben vonzva a turistákat.
 - *Közepes*: szezonális jellemzi a látogatottságot.
 - *Rossz*: a település / pincesor egyáltalán nem látogatott.

2. táblázat. A terület jelentősége szerinti minősítés

Jelentőség	JÓ	pont	KÖZEPES	pont	ROSSZ	pont
ismertség	országosan/ nemzetközileg ismert	3	regionálisan ismert	2	helyileg ismert	1
kultúrtörténeti jelentőség	jelenleg is élő hagyományok, kulturális események kötődnek hozzá	3	korábbi jelentősége csak leírásokból ismert	2	nincs kultúrtörténeti jelentősége	1
rendezvények típusa	multikulturális	3	kereskedelmiesedett	2	belső jellegű	1
edukatív jelentőség	a vidék kultúráját a borkultúra népszerűsítését jelentősen elősegíti	3	a terület/borvidék kultúrájának népszerűsítésében alárendelt szerepű	2	nem játszik szerepet a terület/borvidék kultúrájának megismertetésében	1
imázs	pozitív imázs	3	gyenge imázs	2	negatív imázs	1
a terület turisztikai jelentősége	komplex turisztikai kínálat jellemző	3	egy-két szolgáltatással jellemzett turisztikai paletta	2	szegényes, vagy teljesen hiányzó turisztikai kínálat	1
látogatottság	rendszeresen látogatott	3	alkalmi vagy szezonális jelleggel	2	nem látogatott	1
Összesen:		21		14		7

3. Pontérték számítás

A végső pontszám tehát az alábbiak szerint alakul: a *közös jellemzők*, valamint a *funkció* szerinti minősítés során szerzett százalékos pontértékek összeadódnak, majd ezt a pontszámot

súlyozzuk a hely egyedi értékének (Q) összpontszámából számított 1-nél nagyobb (értéknövelő) vagy 1-nél kisebb (értékcsökkentő) számmal. A számítás az alábbi képlet szerint történik: $(Q \cdot 1,6)/100$, ahol 1,6, mint tapasztalati szám jelenik meg. (Alkalmazása során a környezet értékére vonatkozó súlyszám egy átlagos minőségű pince esetében ~ 1 , így érdemben nem befolyásolja az addigi pontszámot, viszont ha a pince frekventált, jól megközelíthető helyen található, úgy a képletből adódóan jelentős „többletponthoz jut”, ellenkező esetben pedig érték csökkentő hatásként jelenik meg.) Az így kapott számérték lesz a pincére vonatkozó végső pontszám (3. táblázat).

3. táblázat. A pincék minősítésének módszertana

<i>Pincére vonatkozó pontérték: $(X+Y) \cdot S$</i>				
A hely egyedi értéke: Q (%) ahol, ha:				
S > 1 - érték növelő tényező; $S = (Q \cdot 1,6)/100$				
S < 1 - érték csökkentő tényező; $S = (Q \cdot 1,6)/100$				
<i>Pince hasznosíthatóságára vonatkozó pontérték (P), ahol $P = X + Y$</i>				
Közös jellemzők (X)	+	Funkció szerinti minősítés (Y)		
		<i>Borászati funkció</i>	<i>Borturisztikai, értékesítő funkció</i>	<i>Vegyes hasznosítású pincék</i>
<i>X (%)</i>		<i>Y1 (%)</i>	<i>Y2 (%)</i>	<i>Y3 = (Y1 + Y2)/2 (%)</i>

A minősítő rendszer megteremti annak a lehetőségét is, hogy azt ne csak a maga komplexitásában alkalmazzuk, hanem egyes elemeit kiragadva csupán részminősítést végezzünk. Például megtehetjük, hogy egy pincét csak statikai állapot, vagy mikroklíma szerint minősítünk. A hely egyedi értékére vonatkozó szempontrendszer pedig önmagában is alkalmas bármilyen más objektumra, vagy objektum csoportra (település, épület, szobor, park...) ható külső tényezők minősítésére.

4. Összegzés

A fent vázolt módszer alkalmazásával válunk képessé arra, hogy akár térben egymástól jelentős távolságra lévő pincéket is objektíven összehasonlíthassunk. Tovább haladva a minősítést elvégezhetjük egy-egy pincesorra is, ahol a pincék számának megfelelően számtani átlagot számolva a pincesorok összehasonlítására nyílik lehetőség. Így a pincék, pincesorok, mint települési értékek objektív tényezőkön keresztül felmérhetővé, értékelhetővé válnak. A minősítés során fény derülhet az esetleges hiányosságokra, gyengeségekre, valamint a veszélyes állapotokra. A pinceminősítést geodéziai felméréssel (a pincejáratok irányának meghatározásával, térképi ábrázolásával) kiegészítve lehetőség nyílna a rendezetlen pinceviszonyokból eredő veszélyek feltárására. Ez segítséget jelentene az olyan helyi- és országos problémák megoldásában, mint a pinceágak egymásba futása, vagy elfeledett pincék beomlásából eredő épület és közműkarok feltárása és megelőzése.

A minősítés során felgyűlt ismereteket SWOT-elemzés során felhasználva világos képet nyerhetünk az adott településrész adottságairól, fejlesztési lehetőségeiről. Mindez segítségül

szolgálhat az egyes pincék tulajdonosai számára, továbbá a turizmusfejlesztési elképzelések, borutak működésének feltárása, településfejlesztés irányának meghatározása stb. során.

Irodalom

- CSEMEZ A. (1996) Tájtervezés-tájrendezés. Mezőgazda Kiadó, pp. 153-277.
- KOZÁK M. – PÖSPÖKI Z. – MAJOROS ZS. (1998) Földtani értékek minősítése. Acta Geographica ac Geologica et Meteorologica Debrecina, pp. 327-339.
- MAROSI S. – SZILÁRD J. (1963) A természeti földrajzi tájértékelés elvi módszertani kérdéseiről. Földr. Ért. 12. pp. 393-417.
- NAGY R. (2008) Borászati- és borturisztikai hasznosítású pincék minősítő rendszere – In: Kiss F. – Vallner J. szerk.: Hallgatók a környezettudományért. Nyíregyházi Főiskola TTFK, Nyíregyháza, 260. p.